

TROFEJA
ZALAJĀ
SAMTĀ

Inguna Dimante

TROFEJA
ZALAJĀ
SAMTĀ

821.174-31

Di 054

Vāka dizaina autore **Natālija Kugajevska**

Vāka dizainam izmantoti attēli no Nordling/depositphotos.com;
SITTIPOLSUKUNA/depositphotos.com

Inguna Dimante

TROFEJA ZAĻAJĀ SAMTĀ

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Redaktore *Gundega Sēja*

Korektore *Patrīcija Šteinberga, Agnese Rūtena*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,

Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4361.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Inguna Dimante, 2024

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2024

ISBN 978-9934-32-630-1

PROLOGS

2021. gada 10. jūnijs

Ja tu, cilvēks, piedzīvo tik anekdotisku gadījumu, kāds šorīt piemeklēja Irēnu, tad to noteikti vajag kādam izstāstīt, kādai draudzenei. Zināmu kopsakarību dēļ viņai ienāca prātā, ka pasen nav sazvanījusies ar Dairu. Irēna nepavisam nav no sievietēm, kas aizraujas ar tukšu salmu kulšanu telefonā, tāpēc parasti runā īsi un konkrēti, un varbūt ar Dairu sazvanījās retāk tieši šī iemesla dēļ. Ja iznāca pa telefonu runāt ar Dairu, tad vajadzēja rēķināties kā minimums ar stundu. Taču nu Irēna nolēma, ka to stundu Dairai atvēlēs, un sāka sevī pārlikt, kad pēdējo reizi abas ir sazvanījušās, nemaz nerunājot par satikšanās klātienē. Par pieļauto nevērību Irēna izjuta sirdsapziņas pārmetumus, jo Daira tomēr bija īpašs cilvēks viņas dzīvē, pazīstama kopš...

Par gadiem Irēnai nepatīk runāt, tie dod mānīgu priekšstatu. Runājot par šāda vecuma cilvēkiem, diktoru balsis televīzijā kļūst žēlabainas, valdība piedāvā potēt bez rindas un aptiekas uzbāžas ar atlaidēm. Daira bija iemācījusi Irēnai, ka pensiju nevajag saukt par pensiju, bet par algu, tad izklausīsies, ka viņas ir jaunākas. Patiešām, lai arī cipars izskatās biedējoši liels, īstenībā Irēna

to skaitli sevī nemaz nejūt. Vēl pagājušovasar pludmalē, ieraugot Irēnu peldkostīmā, Daira bija izsaukusies: – Es skatos, ka tev ir tīri apetītelīga pēcpuse. Tu redzēsi, kādu vīrieti vēl nogrābsi!

Tāpēc šā rīta piedzīvojums prasījās izstāstāms tieši Dairai, un Irēnas pirksti naski sameklēja viedtālrunī draudzenes kontaktu. Pīk... pīk... Parasti bija otrādi – zvanītāja bija Daira, nevis Irēna, vismaz reizi nedēļā. Ja pagāja divas, tas jau bija daudz, bet nu laikam būs aizritējis vesels mēnesis...

Irēna zināja, ka Dairai mēdz uznākt apātija pret dzīvi, stāvoklis tuvs depresijai, ārsts viņai pat ir izrakstījis zāles. Irēna gan ieteiktu Dairai drīzāk iegādāties suni vai vismaz šad un tad uzsmēķēt. Tas piespiestu regulāri iziet ārpus dzīvokļa, un smēķēšana noteikti atstātu uz veselību mazāku ļaunumu nekā skumjas, kuru pavadā cilvēks sakrāmē ap sevi jaunības fotogrāfijas un, lai padarītu situāciju vēl nožēlojamāku, ieslēdz melnholisku mūziku. Tāda nenodara kaitējumu vienīgi tiem, kas paši to izpilda. Tagad, pandēmijas laikā, Irēna jo sevišķi labi spēj iztēloties četrās sienās ieslēgušos Dairu nobirdinām pa asarai, pārkrāmējot no vienas kaudzītes citā savas skaistās jaunības bildes.

– Es raudu katru dienu, – Daira reiz pati Irēnai atklāja. – Ne jau tā, ka visu dienu raudu, bet drusku paraudu. Man tā vajag. Man vajag paraudāt.

Pīk... pīk... pīk... Tas, ko Irēna tūlīt izstāstīs, Dairu visādā ziņā uzmundrinās. Pēc apmēram piektā pīkstiena Irēna piepeši atcerējās, ka Daira bieži mēdz gulēt līdz pusdienlaikam. Viņa jau lēma signālu pārtraukt, kad draudzene tomēr atsaucās:

– Čau, Irēnīt! – Balss izklausījās negaidīti moža.

– Nu čau, Daira! Es jau baidījos, ka būšu tevi izcēlusi no miega...

– Nē, es...

– Klausies, man nupat atgadījās kaut kas tik smieklīgs, ka tev tas noteikti jādzird, – Irēna runāja aizrautīgi. – Vai atceries, kad tu toreiz atbrauci man līdzī uz Mangaļu pludmali izpeldināt suņus?... Par to, cik man apetītelīga pēcpuse, atceries?... Ha, ha!... Klausies, šorīt izvedu suņus tepat, Mežaparkā, te pēkšņi piebremzē mašīna. Autiņā divi vīrieši, un man kājās diezgan apžmiegtas bikses, pēcpuse visādā ziņā izceļas... Un ko viņi man saka?... “Cik jums skaisti suņi!” viņi man saka. Ha, ha!... Nu, kā tev iet, Daira? Mums vajadzētu atkal kaut kur izkustēties. Ar kovida sertifikātu dzīve tagad sāk atgriezties... – Nesagaidījusi atsaucību, Irēnu neizbēgami pārņēma sajūta, ka tomēr ir Dairu iztraucējusi no kādas nodarbes, tikai tas nebija miegs. – Ko tu dari? Vai vari runāt? – Nekad vēl Irēna nebija uzdevusi šādu jautājumu Dairai, jo kāpēc gan lai Daira nevarētu runāt? Drīzāk jau ar tādu jautājumu tiek uzrunāta mūžīgi aizņemtā Irēna, taču šorīt gadiem ierastā situācija izveidojās pretēja.

– Es tā priecājos, ka tu man piezvani, Irēnīt, bet atvaino, man pašreiz vienkārši nav laika...

Nu, maz kas? Varbūt kādi dokumenti kārtojami sociālajā apdrošināšanā vai kur citur vai arī nolikta vizīte pie ārsta, tomēr balss vēstīja kaut ko neikdienišķu, tādu kā pacilātību.

– Nu labi, tad sazvanīsimies citreiz, – Irēna novilka.

– Jā, Irēnīt, un mēs noteikti kaut kur aiziesim, man vienkārši... – Daira turpināja atvainoties un aizbildināties,

bet vienlaikus arvien nelika nost tālrūni, it kā tomēr gri-
bētu kaut ko piebilst. – Man vienkārši ir tā, ka... Es vēl
nevienam neesmu teikusi, bet... Tu esi pirmā, kam es
to pateikšu... – Viņa runāja aizvien mīkļaināk un atkal
ieturēja pauzi, līdz beidzot ilgāk nespēja apslēpt. – Man
ir attiecības, Irēna... Es esmu attiecībās. – Tas izklausījās
tik klusināti kautrīgi, kā meitene atzītos pirmajās mīlas
jūtās.

– Eeei... – Lai ko Irēna bija gaidījusi, bet šādu pavēr-
sienu noteikti ne. – Tā, mīlā, tagad klāj visu laukā. Kas
viņš ir?

– Es vēl nevaru teikt, vēl nekas nav stabils... Viņš
nav pavisam svešs, mēs kādreiz pazināties... Tagad
viņš uz divām stundām izbrauca, un es tikmēr izmazgāju
matus. Man ir slapji mati, tāpēc nav ērti runāt, un vajag
vēl paspēt izfēnot. Es vakar arī izmazgāju, bet nolēmu,
kamēr viņa nav, izmazgāšu atkal.

– Pareizi, vajag censties. – Irēna vērās koridora spogulī
uz savu pārsteiguma smaidā izplūdušo seju ar izteiksmī-
gajiem uzacu lokiem. Daira gan nekad nebija slēpusi, ka
joprojām vēlas satikt vīrieti, bet nupat Irēna sajuta kaut
ko pilnīgi aizmirstu. Viņa sajuta “vecu” Dairu. Agrāko
Dairu. Daira piepeši izklausījās pēc tās Dairas, kāda bija
jaunībā, – priecīgi satraukta, gaidu pilna, aizrautīga.

– Tas notika tik strauji... Nav jau arī tik vienkārši,
galīgi nav vienkārši, jo viņš ir... Viņš ir... – Daira mur-
dzīja un murdzīja sakāmo, līdz beidzot atklāja vīrieša
grēku. – Viņš ir antivakseris... Atvaino, Irēnīt, nevaru
ilgāk runāt, man tie mati... Es tev piezvanīšu, kad būšu
brīvāka.

Irēna nolika tālrūni uz plaukta zem spoguļa, kurš joprojām atainoja viņas pārsteigto seju. Ar tādu viņa aizgāja uz virtuvi un ielēja glāzē apelsīnu sulu. Nu kā lai citādi izskaidro notikušo, ja ne kā debesu brīnumu? Pēc piecpadsmit vientulības gadiem Dairai ir uzradies vīrietis, kas pats par sevi arī varētu nebūt pieskaitāms pie brīnumiem. Bet par brīnumu noteikti ir uzskatāms tas, ko šis vīrietis īsā laikā ir izdarījis ar Dairu, jo sevišķi ņemot vērā pēdējo steidzīgo piebildi, ka viņas aplaimotājs ir antivakseris.

Kad sākās kovida pandēmija, aiz bailēm saķert vīrusu Daira vilka masku līdz acīm, vēl neizgājusi no dzīvokļa. Ar sabiedrisko transportu viņa vairs nebrauca nemaz un vispār nekur nebrauca, un veikalā produktus ņēma vienīgi ar gumijas cimdiem rokās. Tikusi mājās, tūlīt ņēmās mazgāt visus iepakojumus, kurus vien bija iespējams pabāzt zem ūdens strūkļas. Potēties Daira bija aizskrējusi, tiklīdz attiecīgajai prioritārai grupai atvēra vakcinācijas iespēju... Un tagad viņa satiekas ar antivakseri?... Tas, lūk, ir brīnums, taču galu galā antivakseris vai neantivakseris, bet tam noslēpumā turētajam cilvēkam ir izdevies rekordtempā atjaunot Dairā dzīvesprieku. Citādi viņa dienām gulšņāja pie televizora un ļāva izlietnei piekrāties ar netīriem traukiem, līdz vairs nebija, no kā ēst. Tāpat bija bezgalīgi vilcinājusies izremontēt mazo dzīvoklīti, tāpēc plaukti, piebāzti ar novecojušām servīzēm un grāmatu kaudzēm, oda pēc padomju laikiem.

– Nu kā lai es to sviežu ārā? Es nevaru... Tikko atvēru vienu Dagnijas Zigmontes grāmatu un atradu tik interesantu vietu, es tev nolasīšu... – Tāpēc telefonsarunas ar Dairu mēdza ieilgt. Jo viņa kārtējo reizi bija atradusi

unikālu fragmentu, izteicienu, recepti, pamācību vai anekdoti veco grāmatu un žurnālu kaudzēs. – Tā taču bija mūsu jaunība... – Jā, to Irēna saprata, bet viņa saprata arī, ka no padomju laika mantojuma ir jāatvadās, ja grib dzīvot modernāk. Pati to ir izdarījusi un pielāgojusies jaunajam laikmetam, dzīvo tam līdzī un attiecīgi maina arī mājokļa interjeru.

Pirms kāda pusgada arī Daira beidzot sameklēja meistarību un veica dzīvokli uzlabojumus. Varbūt nojauta, ka vēlme satikt vīrieti piepildīsies, tāpēc mājvietai vajadzīgas pārvērtības? Vai arī otrādi – kamēr neizremontēs dzīvokli, tikmēr arī vīrieti nesatiks? Lai kurš variants tas arī būtu, Daira bija pārvarējusi pati sevi un atvadījusi arī no vienas daļas grāmatu.

– Bet Vili Lāci es ārā nemetišu, “Kopotie raksti” man ir dāvana no vectēta! – viņa toreiz kategoriski iebļāva telefonā, tā ka savējo Irēna atvirzīja no auss. Daira laikam uzskatīja, ka Irēna pagērēs sviest prom visu līdz pēdējai strēmelei. Tas nebija tiesa, arī Irēnai bija saglabāts plaukts ar klasiku. – Bet zini, Irēnīt, ko es krāmējoties atradu? Savu dienasgrāmatu... – Draudzene atmaiga, un Irēna uzdrošinājās tālruni atkal piespiest ausij ciešāk. – Es biju pilnīgi aizmirsusi, ka rakstīju dienasgrāmatu. Necik daudz ierakstu tur nav, bet vienu es tev nolasišu, tas skar arī tevi... Ne tieši tevi, jo mēs toreiz vēl nebijām pazīstamas, bet es tur esmu ierakstījusi par Edvardu.

– Par Edvardu? – Irēna saasināja uzmanību.

– Klausies, ko es tur rakstu: “Manā klasē vismukākais zēns ir Edvarde, bet viņš ir mazāks par mani.” – Daira iesmējās.

– Jāāā... – Irēna lūkoja, kā pēc iespējas asprātīgāk reaģēt. – Nu, dinamītu pako mazās paciņās. – Un pasmaidīja par savu atjautību. – Kurā klasē jūs toreiz mācījāties?

– Septītajā. Neesmu pierakstījusi klāt gadu, tikai klasi... Jāsāk rēķināt, kad tas bija?... Un kurā gadā ar Edvardu iepazinies tu?

– Tajā pašā gadā, kad tu iedrāzies pie mums ar to ceriņu pušķi. To es tev varu pateikt pilnīgi precīzi, tas bija 1977. gads. – Lai nu ko, bet iepazīšanās gadu ar Edvardu Goperu Irēna nebija aizmirsusi. – Tas bija pilnīgi cits laiks, vai ne? – viņa bilda. – Kad mani dēli nesen ieraudzīja bildes, kur mēs pirmajā kursā bijām aizsūtīti uz kolhozu lasīt kartupeļus, viņi to nevarēja saprast: “Kāpēc jūs uz turieni vispār braucāt? Kā tas ir – nevarējāt nebraukt?” Viņi domā, ka mēs toreiz bijām baigi nelaimīgi... Bet tā taču bija mūsu jaunība!

– Nujā! – Daira iesmējās. – Viņiem nesaprast, ka jaunība arī toreiz bija skaista. Un mīlestība bija... Tad tu saki, ka tas bija 1977. gads? Ārprāts, cik sen!

* * *

Dienasgrāmata un nozīmīgais vectētis

Tāpat tas bija 1977. gads, Dairai bija deviņpadsmit. Intereses pēc viņa parēķināja, kurā gadā bija izdarījusi ierakstu par Edvardu Goperu. Tolaik bija atķeksējusi, ka 7. klase. Izskaitļoja un atzīmēja blakus, ka tas bijis 1972. gads. Cik ļoti atšķirās rokraksts un arī tinte! Mācoties 7. klasē, Daira bija vilkusi nenobriedušus, pat bērnišķīgus burtus, tagad tie bija ciešāki un stāvāki. Toreiz

pildāmspalvā tika ievilkta tinte, un uzrakstītais pēc tam tika susināts ar dzēšlapu, tagad tik vienkārši visu paveic lodīšu pildspalva.

Tomēr 1972. gada ieraksts nebija pirmais, kas iemūžināts brūnajā blociņā. Viņa pašķīra lapas atpakaļ uz pašu sākumu, tur atklājās nemākulīgi, gāzelīgi burti. Citādi arī nevarēja būt, jo Daira bija tikko uzsākusi skolas gaitas. Uz melnajām līnijām bija rakstīts:

*Dairas Līcītes
Dienasgrāmata
1.b klase*

Viņa bija ļoti centusies, īstenībā toreiz septiņu gadu vecumā vēl nevajadzēja mācēt ne lasīt, ne rakstīt. Bet Dairai bija vecāka māsa, un, klausoties, kā Vēsma tiek mocīta ar skolas gudrībām, burtus apguva itin ātri. Tāpēc skolā viņai sākumā bija garlaicīgi, jo vairums bērnu tikai tad iepazīna alfabētu, bet Daira jau veikli lasīja Burtu meitiņas piedzīvojumus Margaritas Stārastes “Burtu ābecē”.

Dienasgrāmatu, kur ierakstīt svarīgākos notikumus, viņai bija uzdāvinājis vectētis. Viņš jau varbūt nemaz nedomāja, ka Daira uzreiz nadzīgi ķersies pie rakstīšanas, un, visticamāk, dāvanu pasniedza simboliski, vēlot mazmeitai labi mācīties. Bet tieši pašā sākumā Daira piedzīvoja kaut ko tādu, kas prasījās atzīmējams tik personīgā domu slēptuvē kā ar pelēkiem striķīšiem aizsienamais brūnais bloknots.

Nu lūk! Pie viņiem uz māju atnāca puikas no skolas. “Seši gabali”, tā viņa bija ierakstījusi dienasgrāmatā. Šo notikumu savukārt izraisīja vectēta uzruna skolas

svinīgajā līnijā par godu Oktobra sociālistiskās revolūcijas gadadienai. Skolotāju un skolēnu kolektīvam viņš vispirms īsi raksturoja brīnišķīgo, plašo zemi, kurā mūsu tauta var brīvi un laimīgi dzīvot kopā ar citām tautām, par ko jāpateicas uzvarām revolūcijā un karā. Tā kā mājās vectētis par karu nerunāja, kaut bija tajā piedalījies, tad Daira izmantoja gadījumu, lai vairāk ieklausītos. Citas meitenes bijušos notikumus frontē uztvēra krietni izklaidīgāk, bet uzmanību vectētis noturēja ar pastāstu, kā rāpies kokā.

– Mēs ar pārinieku uz maiņām kāpām augstā priedē un vērojām, vai nenāk vācieši. Kamēr viens sēž kokā, tikmēr otrs guļ. Gulējām zemnīcā, aukstumā, slāpjumā. Katru nakti tur sakrājās ūdens. Likām virsū zarus, bet ūdens vienalga nāca. No rīta smēlām ar alumīnija krūzēm un salējām katlā, un tad ārā no zemnīcas. Desmit lielus katlus katru rītu izlējām. – Laikam jau vectētis ievēroja, ka frontes stāsti vairāk aizrauj zēnu pulciņu nekā meiteņu flangu, jo beigās piegāja pie vismazākajiem, pirmklasniekiem. Droši vien arī tāpēc, ka pirmajā klasē mācījās viņa mazmeita Daira Līcīte, bet viņš kā pa jokam vērsās tieši pie zēniem:

– Nu, puikas, ja gribat paklausīties par karu, tad piesakieties, uzaicināšu jūs ciemos. – Vēlāk skolotāja tiešām sazvanījās un turēja vectēti pie vārda, jo puikas vaicādot, kad varēs aiziet. Vectētis no solītā nevarēja atkāpties, tāpēc pie viņiem uz dzīvokli atnāca “seši gabali”, kā Daira bija atzīmējusi dienasgrāmatā.

Kurš stāvēja, kurš sēdēja, diezgan cieši saspiedušies ap masīvo rakstāmgaldu, vietas istabā nebija daudz. Bet Daira līdz šai baltai dienai atminējās, kā puikas kāri

klausījās, salīpuši ap vectēti. Viņa pati stāvēja drusku nostāk... Maz kas no vectēta kara piedzīvojumiem ir saglabāties prātā, vien atsevišķas epizodes. Viena tomēr, šķiet, atmiņā palikusi spilgtāk nekā citas, tā bija par Jaungada nakti. Laikam jau tieši tāpēc, ka skāra brīnumaino Jaungada nakti, lielākos svētkus.

– Mēs atradāmies ierakumos. Kauja gāja vaļā dienu un nakti, bez atpūtas, – vectētis stāstīja. – Bet Jaungada nakti piepeši frontē iestājās klusums. Kāds to izmantoja, lai pasnaustu, cits rakstīja uz mājām vēstuli, vācieši droši vien darīja tāpat. Un tad es riskēju un izlīdu no ierakumiem. Virs galvas zvaigznes, priekšā sniegots lauks, bet pāri tam stiepās tumša svītra. Tās bija ievainoto karavīru asinis. No kaujas lauka viņus vilka uz aizmuguri. Viegļāk ievainotos apkopa turpat, smagāk cietušos veda prom suņu pajūgos. – Dairai uz brīdi likās, ka viņa tiešām sadzird suņu rejas un sniega gurstēšanu zem kamanām, kurās guļ ievainots karavīrs. – Varbūt jums ir radies kāds jautājums? – vectētis puikām vaicāja. Izskatījās, ka viņi vēl nemaz negrib doties prom un labprāt klausītos vēl un vēl, bet konkrētu jautājumu septiņgadniekiem izdomāt nebija viegli.

– Kā mūsdienās var kļūt par varoni? – galu galā pa-vaicāja viens no zēniem – visgarākais no sanākušajiem, šausmīgi tievs. Mācījās Dairas paralēlklasē, Ilgvars vārdā. Viņš dzīvoja nedaudz tālāk uz tās pašas negarās apendiksveida Sērmūkšļu ielas, kur Daira. Viņam uzvārds bija Ošs. To Daira zināja no omītes, kura visus kaimiņus sauca uzvārdos un parasti piekabināja galā “kundze”. To un to viņai bija pastāstījusi Bērziņkundze, to atkal Vilka

kundze vai Oša kundze. Bet Daira Ilgvaru bija ievērojusi arī tāpēc, ka viņa mamma skolā vadīja zīmēšanas pulciņu. Kad Daira rītos izgāja no mājas ar skolas somu plecos, Ilgvars jau dažreiz bija viņai priekšā, bet citreiz viņa gāja pa priekšu Ilgvaram.

Septiņgadīgais Ilgvars Ošs uzdeva nozīmīgu jautājumu, jo varoņi tika daudzīnāti, un bija taču gods kļūt par varoni. Bija arī skaidrs, ka tā vieta, kur var kļūt par varoni, ir karš. Karā par varoni varēja kļūt, piemēram, ar savu ķermeni aizsedzot ienaidnieka ložmetēju kā Aleksandrs Matrosovs. Par to rādīja filmās, un gandrīz visas filmas bija par karu un padomju varoņiem. Bet, ja kara vairs nebūs, ko tad? Vai Dairas vectētīm atrastos padoms?

– Lai kļūtu par varoni, vispirms jums ir labi jāmācās, – viņš skaidroja. – Teicamas atzīmes būs jūsu pirmā varoņība, un tad jūs izaugsiet par izciliem ārstiem, skolotājiem un zinātniekiem. Vai par šoferiem un celtniekiem. Katrā profesijā, labi darot savu darbu, var kļūt par varoni. – Ar ložmetēju noteikti par varoni varēja kļūt ātrāk nekā ar mācību grāmatu, bet ko nu puikas varēja iebilst!

– Paldies! Paldies! Uz redzēšanos! – Viņi sāka virzīties ārā no dzīvokļa un iztina no papīrišiem un iebāza mutē konfektes, ar kurām vectētis viņus bija uzciņājis pateicībā par izrādīto interesi.

Pievakarē Daira paņēma dāvāto blociņu un ierakstīja: “Bija atnākuši seši gabali puikas.” Ierakstīt vēl varētu daudzko, sevišķi par tiem suņu pajūgiem, kuros veda prom ievainotos karavīrus. Bet kā lai iesāk? Kāds būs pirmais teikums? Daira piepeši iedomājās, ka vieglāk būs uzzīmēt... Jaungada nakts, mazliet zilga. Balts sniegs... Vai atstāt

baltu, neizkrāsotu laukumu? Ja nu mazliet iekrāso pelēcīgu, iedzeltenu, brūnīgu? Tik viegli, ka netraucē baltumam? Un vidū sarkana asiņu sliede no ievainoto karavīru brūcēm... Bet kā lai uzzīmē pajūgus, sniega gurstēšanu, suņus, rejas? To viņa vēl nemāk, un visu nemaz nevar uzzīmēt, un bloknota lapiņa tam būs par mazu. Ievilks ar zīmuli vienīgi kamanu atstātās sliežu pēdas. Tad būs tieši tāds skats, kādu Jaungada naktī redzēja vectētis... Viņa atšķīra nākamo lapu un uzzīmēja slaidu koku. Priedi. Vectētis bija uzrāpies augšā un vaktēja ienaidnieku.

Vitolds Brēmanis, Dairas vectētis, bija karojis frontē varonīgās Sarkanās armijas rindās un no turienes atgriezies ar majora dienesta pakāpi. Ņemot vērā sūro bērnību, uzdienēšanos līdz tādai virsotnei varēja uzskatīt gandrīz vai par varoņdarbu. Vectētis bija zaudējis vecākus, kad bija pavisam mazs. Uzaudzis bērnunamā lielā trūkumā, mūžīgi cietis badu. Tiklīdz paaudzies un atbildis pēc vecuma, tā iestājies armijā, jo tur devuši ēst. Sācis kā vienkāršs zaldāts buržuāziskās Latvijas armijā, bet neka vējoties pārgājis pie Padomju armijas, tiklīdz viņi ienāca Latvijā. Cīņijās pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem, karā uzvarēja un kļuva par majoru.

No kara vectētis bija atvedis apbalvojumu – trofeju – galda piederumu komplektu, sakārtotu palielā kastē, apšūtā ar zaļu samtu. Naži, dakšiņas, trīs izmēru karotes un vēl kauss, un cepeša un zivs dakša. Viss no tīra sudraba, ar grebumiem, katrā instrumentā iespiesta prove. Augstās raudzes sudrabs arvien izsauca apbrīnu viesu vidū – ar tādiem piederumiem ēst bija sevišķa bauda. Bet Daira labi iztēlojās, kā vectētis, vispirms uzvilcis mastā

sarkano uzvaras karogu, pēc tam tiek aicināts kāpt uz goda pjedestāla un saņemt trofeju par uzvaru karā.

Vitolds Brēmanis turklāt bija partijas biedrs (Padomju Savienībā bija tikai viena – komunistiskā partija) un pēc kara kļuva par Lauksaimniecības tehnikuma direktoru. Kalsna auguma un ļoti nopietns, viņš pīpēja *Belomorkanal*, bija uzticīgs ļeņinisma idejām un nepieļāva padomju dzīves kritiku. Ja kāds sūdzējās, ka veikalā kaut ko nevar nopirkt, piemēram, kurpes, tad viņš šādas runas apturēja:

– Kā nav? Ko tu man stāsti? Pilns veikals ar korpēm! – Protams, plauktos rindojās “Pirmā Maija” ražotie apavi, bet tie bija cieti un neērti un uzrīvēja tulznas. – Kara laikā jau gan mēs bez tulznām staigājām! – viņš tad ironizēja.

Ar laiku visi iemanījās ar vectēti par tādām lietām nerunāt, arī viņa sieva, Dairas omīte. Vienreiz gan viņa sadusmojās. Par nopelniem Lielajā Tēvijas karā un kā tehnikuma direktoram partija vectētim piedāvāja divistabu dzīvokli ar vannasistabu un silto ūdeni jaunā mājā Bulduros, bet viņš no tā atteicās.

– Man jau ir dzīvoklis. Man nevajag. Citiem iet daudz sliktāk. – Dzīvoklis viņiem tiešām bija, tikai tas atradās vecā mājā, bija apsildāms ar malkas krāsni, un no krāna tecēja vienīgi aukstais ūdens. Lai kārtīgi nomazgātos, svētdienu rītos viņi visi gāja uz publisko pirti. Sievietes uz savu daļu, vīrieši – uz savu. Siltajā sutā ziepējās un berzās visu apmēru ķermeņi, sākot no mazām meitenēm kā Daira un Vēsma līdz pavisam savecējušiem. Kā svētdienas rituāls un pārmaiņa no ikdienas Dairai pirtošanās patika. Tā tolaik dzīvoja daudzi, un vectētis bija pieticīgs cilvēks un negribēja izlēkt, tāpēc no dzīvokļa Bulduros atteicās.

Daira tolaik bija maza un nekādas neērtības neapziņājās. Bērnība Sērmūkšļu ielā Vecmīlgrāvī šķita brīnišķīga, jo citādu viņa taču nepazīna. Galvenais, karš bija beidzies un viņi var dzīvot tik laimīgā strādnieku un zemnieku valstī. Daira piedzima trīspadsmit gadus pēc kara, gruveši bija novākti, valsts atkopās, atjaunojās un būvējās.

Reizi gadā vectēta bijušie cīņubiedri – latvieši, ukraiņi, krievi un baltkrievi – rīkoja kopā sanākšanu, katru reizi citā republikā. Kad viesi sabrauca Latvijā, omīte izvilka no skapja savu labāko pirmskara kleitu, palaida platāku jostas vietu, tā ka varēja kleitā atkal ielīst, un tad viņa izskatījās pēc īstas dāmas. Galds bija rezervēts Jūrmalā, restorānā “Jūras pērle”, un viesi no brālīgajām republikām jutušies pilnīgi apburti. Vienu gan viņi nespējuši saprast – kāpēc *latiši* dzer šņabi no tik mazām glāzītēm? Tā jau necik nevarot izdzert, kaut dzer visu nakti. Šņabim labāk piederoties graņonkas – izturīgas, šķautņainas stikla glāzes ar 200 mililitru tilpumu. Reti kurš tās literāri dēvēja par tējas glāzēm, apzīmējums “graņonka” tām burtiski pielīpa.

9. maijā, Uzvaras dienā, vectētis satikās ar bijušajiem frontiniekiem no latviešu divīzijas un gāja uz kapiem apciemot tos, kas bija miruši. Sākumā tādi bija tikai pāris, taču ar katru gadu dzīvo pulciņš saruka, bet apmeklējamo kapu kopiņu skaits palielinājās. Omīte teica, ka vēl galīgi jauni, bet karš sabendējis, tāpēc mirst. Daira gan nedomāja, ka piecdesmitgadīgus var saukt par jauniem. Arī vectētis bija iedzīvojies gan reimatismā, gan citās kaitēs, un viņu šad tad pārņēma stīvums, bija grūti iekustināt

locekļus. Sekas no Baltkrievijas un Ukrainas purviem, kur bija izsalies un kur bieži nācās iztikt vien ar tēju, vārītu no priežu mizām.

Bet Liepiņkundze pie vīra zārka no bēdām gluži vai kļiedza. Kārlis Liepiņš bija vectēta tuvākais draugs, abi cīnījušies plecu pie pleca. Daira domāja, ka droši vien tas bija Liepiņš, ar kuru vectētis uz maiņām kāpis priedē vaktēt, vai nenāk vācieši. Nu 9. maijā vectētis gāja nolikt puķes arī uz Liepiņa kapa. Kad kapu diena pagāja, dzīve ritēja atkal uz priekšu.

Pēc dabas vectētis bija diezgan rezervēts un nepieejams, maz runāja, taču pret mazmeitām viņš izturējās īpaši. Citi viņu nedrīkstēja traucēt, kad viņš, piemēram, strādāja pie rakstāmgalda vai atļaidās divānā, lai izlasītu jaunākos laikrakstu "Pravda" vai "Cīņa" numurus, bet mazmeitām – Dairai un Vēsmai – viņš ļāva ierāpties sev blakus un arī "palasīt". Vēsma šo labvēlību neizmantoja, viņai tas šķita garlaicīgi, bet Dairai patika izredzētās statuss, un viņa labprāt izmantoja iespēju atrasties svarīgajam vectētim tik tuvu. Kad viņai vēl bija tikai gadi trīs un viņa nepazina burtus, izrādījās, ka bija sagrābusi avīzi otrādi, ar virsrakstiem uz leju. Tas nekas, vectētis vienalga nosprieda, ka Daira dienās būs liela lasītāja, un tas tā arī notika. Bet avīžu jautājums mājās kļuva īpaši aktuāls pēc kāda gadījuma, kad pavisam jaunais, vēl neizlasītais preses izdevums tika saplēsts gabalos un nolikts mazmājiņā blakus podam.

– Kurai aristokrātiskai pakaļai ievajadzējās šīsdienas avīze? – vectēvs sirdīgi rūca, un kopš tā laika omīte, kura kaut arī nesaprata, ko tajās politiskajās slejās vispār var

lasīt, tomēr pieskatīja, lai jaunākie laikraksti arvien atro-
das tehnikuma direktoram uz galda.

Padomju valsts politisko kursu vectētis mēdza pār-
runāt ar mammu. Pārējie ģimenes locekļi par to neizrā-
dīja interesi, turklāt meitenes bija par mazu, lai uztvertu
sarežģītos terminus. Kad uz Jaungadu tika pušķota egle,
vectētim tika gods uzspraust galotnē sarkano stikla
zvaigzni. To Daira sevišķi izcēla, zīmējot egli bloknotā,
zvaigznē bija sakoncentrēti augstie komunisma tikumi
un ideāli.

Vectētis saņēma personālo pensiju, kas bija pietie-
koši liela, tā ka viņš pat varētu nestrādāt, tomēr Vitolds
Brēmanis gāja uz darbu, jo dzīvot bez pienākumiem lai-
kam nemaz neprata. Vai kāds varēja paredzēt, ka tieši ar
nepieciešamību palasīt avīzes noslēgsies vectēta mūžs?
Kādā pēcpusdienā viņš aizgāja uz kiosku nopirkt avīzes,
un – nokrita. Vai vainīga bija sirds? Apkaimē visi cits citu
pazina, kāds atskrēja un pateica omītei. Pat neuzvilkusi
kurpes, istabas čībās viņa metās uz ielas, bet vectētis jau
bija miris. Dairai bija astoņi gadi. Pirms nieka trim die-
nām viņa tika uzņemta oktobrēnos, un šim notikumam
par godu vectētis mazmeitai bija uzdāvinājis Viļa Lāča
“Kopotos rakstus”, un nu viņš bija miris. Vectēti apgla-
bāja II Meža kapos pavisam netālu no uzticamā kara
dienu drauga Kārļa Liepiņa.

Cauri centrālajai daļai no I uz II Meža kapiem stiepjas
Lielā Tēvijas kara Varoņu aleja, kur bija apglabāti padomju
karavīri. Partija un valdība esot piedāvājusi rakt vectēti
pie varoņiem, bet omīte stingri iestājās pretī, jo kur tad
gulēšot viņa? Viņas kauliņiem jāatdusas blakus vectēta

kauliņiem. Tāpēc viņai tomēr izdevās izcīnīt parastu cilvēku kapa vietu.

Uz vectēta bērēm atnāca vairāki skolotāji no Dairas skolas, arī bērni ar vecākiem. Daira pamanīja tos puikas, kuri bija nākuši klausīties kara stāstus, starp viņiem garo Ilgvaru ar mammu. Vēl vairāki kaimiņi bija ieradušies atvadīties no vectēta. Daira ļoti lepojās ar savu vectēti. Vitolda Brēmaņa bilde un apraksts tika ievietots grāmatā “Lielais Tēvijas karš”.

Omītes gudrības

Pēc vectēta nāves omīte turpināja saņemt pusi no vectētim piešķirtās personālās pensijas, un tā puse bija lielāka nekā parastā pensija. Omīte ļoti bieži gāja uz kapiem. Turpinot tradīciju, viņa katru gadu turp devās arī 9. maijā un uzlika sarkanas tulpes vai neļķes ne tikai uz vectēta, bet arī uz Liepiņa kapa, un dažreiz satika arī Liepiņkundzi, pēc tam abas iekāpa tramvajā un aizbrauca uz pilsētu pasēdēt kādā kafejnīcā.

Mazmeitām omīte vispirms saistījās ar milzum gardajām bērslapju cepurītēm, kuras viņa cepa, sarindotas uz plīts malas. Kopš dzīvoklī bija ievilkta gāze un virtuvē nojaukta malkas plīts, uz pannas šis kārums vairs nekad nesanāca tāds kā senāk uz plīts. Arī spēka pīrādziņi, izvilkti no vecās plīts cepeškrāsns, bija šķituši pufigāki un smeķīgāki nekā gāzes plīti ceptie.

– Tā ir bērniības garša, ko jūs atceraties. Īsta uguns no īstas malkas, – omīte teica. Dažreiz, kad bija raudzījies siltajās liesmās un klausījies skalū sprakšķos, viņa

mazmeiņām drusku pastāstīja par vecajiem laikiem – kādas toreiz bijušas balles un kleitas... Bet tad viņa aprāvās, it kā viņu varētu sadzirdēt vectētis, un tālāk teica, ka uz tādām buržuāziskām ballēm jau strādnieku šķirai nebija iespējas iet. Omīte tais skarabajos apstākļos skolā bija nomācījusies vien sešas klases. Pēc tam vajadzējis pašai sākt pelnīt, un viņa atbraukusi no laukiem uz Rīgu. Vispirms pieņemta darbā fabrikā, kur vajadzējis strādāt sešpadsmit stundas no vietas, tāpēc par tālāku izglītību nebijis ko domāt.

– Ja būtu iespēja, es būtu izmācījusies par farmaceiti. – Mediķi un aptieknieki omītei šķita visgudrākie un smalkākie ļaudis, tāpēc meitu, tas ir, Dairas un Vēsmas mammu, viņai bija izdevies pierunāt iet pa medicīnas līniju. Uz turieni viņa nopūlējās bīdīt arī mazmeitas, sevišķi Vēsmu, jo viņa esot precīzāka, bet Daira – gaišgāka. Omītei pašai sācis klāties vieglāk, kad dabūjusi darbu pastā, tad viņa mazliet pat spēlējusi pašdarbības teātrī.

– Uzreiz pēc kara gan bija šausmīga nabadzība. Ne lāga ko ēst, ne mugurā vilkt. Bet man bija maiss ar auzu pārslām, ar tām labi izdzīvojām. Ja nebija piena, vārīju ūdenī. Ar tādu tumīgu ūdentiņu pat zīdainīšus var izbarot. – Bet visinteresantākais sākās, kad omīte no skapja augšas nocēla veco koferi, kurā bija saglabājusies kleitas no pirmskara laikiem. – Nu re, vai nav feina klozīte? – Viņa pārcilāja saglabātās drēbju kārtas. – Šito pāršuvu priekš jūsu mammas, kad viņai vajadzēja pucēties. – Pucēties mammai sevišķi vajadzējis tai laikā, kad bija tikko iepazinusies ar tēti.